

УДК 330.131.7:656.13

DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V51(2025)-23

Познаховський В.А., кандидат економічних наук, доцент, викладач економічних дисциплін, Відокремлений структурний підрозділ «Рівненський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України», м. Рівне, Україна

ORCID ID: 0000-0001-7923-7534

e-mail: v.a.poznakhovskiy@gmail.com

Методичні основи оцінки фінансової стійкості та конкурентоспроможності підприємств в кризових умовах

Анотація. У статті досліджено методичні підходи до оцінювання фінансової стійкості та конкурентоспроможності підприємств у нестабільному економічному середовищі, зумовленому тривалими кризовими явищами та воєнними подіями. Актуальність проблематики обумовлена потребою українських компаній адаптуватися до нових умов функціонування, зокрема змін у законодавстві, розриву логістичних ланцюгів, ризику втрати ринків збуту та необхідності відповідати принципам сталого розвитку й цифрової трансформації.

Метою дослідження є формування адаптивної методики комплексної оцінки фінансової стійкості та рівня конкурентоспроможності підприємства з урахуванням зовнішніх викликів і внутрішнього потенціалу. Запропонована методика базується на класифікації факторів впливу, розмежуванні середовищ функціонування, аналізі показників діяльності підприємств та інтеграції якісних і кількісних індикаторів. У процесі дослідження використано логіко-системний аналіз, методи групування, експертного оцінювання, а також елементи факторного аналізу.

Практична цінність результатів полягає у можливості використання запропонованого підходу в управлінні ризиками, стратегічному плануванні, оцінюванні ефективності функціонування суб'єктів господарювання у складних умовах. Отримані висновки можуть бути корисними для економістів, аналітиків, керівників підприємств та аудиторів.

Ключові слова: фінансова стійкість; конкурентоспроможність; фактори ризику; методика; стратегічна нестабільність; воєнна економіка.

Poznakhovsky V.A., Ph.D. in Economics, Associate Professor, Lecturer of Economic Disciplines, Separated structural subdivision «Rivne Professional College of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine», Rivne, Ukraine

Methodological Foundations for Assessing the Financial Stability and Competitiveness of Enterprises under Crisis Conditions

Abstract. Introduction. The ongoing war and prolonged economic instability have fundamentally altered the operating environment for Ukrainian enterprises. Disruptions in supply chains, inflationary pressure, regulatory uncertainty, and digital challenges have made it essential to rethink how to measure financial stability and competitiveness under these conditions.

Purpose. The study aims to develop a methodological framework for assessing the financial resilience and competitiveness of enterprises, taking into account both external threats and internal capabilities. The focus is on building an adaptive system that supports strategic and operational decision-making in uncertain conditions.

Methods. To ensure analytical depth, the research employs a combination of classification methods, structural and functional modeling, expert evaluation, and elements of factor and comparative analysis. These tools allow us to integrate financial and non-financial indicators into a comprehensive evaluation model.

Results. The study proposes a structured approach linking production efficiency, financial condition, market performance, and competitiveness. The model helps identify weaknesses, assess risk exposure, and suggest performance improvements under complex external influences. The model reflects how enterprises adapt to military and post-crisis challenges.

Conclusions. The proposed methodology can serve as a practical tool for economic diagnostics, scenario planning, and risk management. It is valuable for analysts, managers, and policymakers who aim to promote business sustainability in Ukraine's dynamic environment.

Keywords: financial stability; competitiveness; enterprise; evaluation methods; indicators; internal and external environment; crisis economy.

JEL Classification: G32; L25; M21; D22

¹Стаття надійшла до редакції: 25.06.2025

Received: 25 June 2025

Постановка проблеми. Ключовим завданням дослідження є формування адаптивного підходу до оцінювання фінансової стійкості та конкурентоспроможності підприємств, що враховуватиме виклики, пов'язані з військовою економікою, нестабільністю ринку та стратегічною невизначеністю. У центрі уваги — виявлення ключових чинників, які визначають стабільність бізнесу в умовах гібридних загроз і перманентних змін.

Як зазначають Лисенко і Савченко [3], сучасна практика управління вимагає не просто аналізу фінансових показників, а глибшого розуміння того, як внутрішні резерви, ринкове позиціонування та інституційне середовище формують конкурентну перевагу.

У цьому дослідженні застосовано низку методів: логіко-системний аналіз, групування та класифікацію факторів, експертне оцінювання, а також елементи порівняльного й факторного аналізу. Це дозволяє інтегрувати кількісні показники з якісними характеристиками, формуючи комплексну модель, адаптовану до українських реалій 2022–2025 років.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. За останні три роки тема фінансової стійкості підприємств привертає дедалі більше уваги дослідників. Пояснюється це не лише економічною турбулентністю, спричиненою війною, але й структурними змінами в системі ведення бізнесу, зокрема масштабною релокацією виробництв, зміною логістики та зростанням інфляційних ризиків. Як зазначає Кравченко [2], ці чинники потребують нового підходу до оцінювання внутрішнього потенціалу підприємства.

Мостенська і Шевчук [6] у своїх роботах звертають увагу на важливість цифрової трансформації фінансового аналізу, зокрема в умовах обмеженого доступу до традиційних фінансових інструментів. У контексті регіонального виміру дослідження Лисенка і Савченко [3] демонструють, що адаптація до нової економічної реальності вимагає від підприємств гнучких управлінських стратегій, орієнтованих на витривалість.

Водночас аналітичні матеріали міжнародних організацій — таких як Світовий банк [10], Європейська комісія [5] та Міністерство економіки України [7] — надають макrorівневу перспективу, де питання фінансової стійкості розглядаються в контексті відновлення економіки, залучення інвестицій та розширення зовнішніх ринків.

Окреме місце займає дослідження Поддубної [9], яка пропонує інструменти оцінювання конкурентоспроможності на основі ESG-критеріїв та цифрових KPI. Цей підхід є вкрай важливим для компаній, котрі не тільки намагаються досягти стабільності, але й прагнуть відповідати сучасним стандартам корпоративного управління.

Отже, попри значну теоретичну базу, проблеми комплексної оцінки конкурентоспроможності в умовах значної невизначеності все ще потребують подальшого вивчення, особливо щодо їх практичного застосування.

Формулювання цілей дослідження. Метою цього дослідження є створення адаптивної методики для оцінки фінансової стійкості та конкурентоспроможності підприємств. Вона враховуватиме особливості кризових трансформацій, викликаних військовими конфліктами, економічною дестабілізацією та високою невизначеністю зовнішнього середовища. Основний фокус зосереджений на виявленні ключових внутрішніх і зовнішніх факторів впливу, а також на розробці аналітичної моделі, яку можна ефективно застосовувати в системі управлінських рішень.

Методологічну базу дослідження сформовано на основі таких підходів:

- логіко-структурного аналізу та систематизації;
- експертно-оцінних процедур;
- методів групування, класифікації та ранжування;
- індуктивно-дедуктивного узагальнення;
- елементів факторного і порівняльного аналізу;
- структурно-функціонального моделювання.

Отримані результати слугують як теоретичною, так і практичною основою для вдосконалення управлінських стратегій підприємств в умовах зростаючої економічної мінливості та системних ризиків.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Діяльність підприємств нині відбувається в режимі глибокої нестабільності, економічних потрясінь та структурних змін. У таких умовах критично важливим є наявність ефективного аналітичного інструментарію для оцінки їхньої фінансової стабільності та конкурентоспроможності. Дослідження базується на поетапному аналізі чинників, що формують зазначені характеристики, та побудові логіко-аналітичної моделі на основі комплексного підходу.

Запропонована структура дослідження охоплює такі компоненти:

- класифікація факторів впливу на фінансову стійкість;
- виділення елементів внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства;
- порівняння основних методів кількісного аналізу фінансової стійкості;
- побудова інтегрованої моделі конкурентоспроможності.

Усі складові розглядаються з урахуванням реалій після 2022 року: порушення ланцюгів постачання, релокація підприємств, воєнні ризики, зміна фіскального тиску, цифровізація управління.

Представлена класифікація чинників (табл.1), дає змогу комплексно оцінити джерела впливу на фінансову стійкість підприємства, враховуючи багатовимірний характер середовища його

функціонування. Серед визначальних груп факторів регуляторного поля та макрофінансовою домінують екзогенні ризики, пов'язані з воєнними дестабілізацією діями, порушенням ланцюгів постачання, зміною

Таблиця 1 Фактори фінансової стійкості підприємства

№	Ознака класифікації	Види чинників	Приклади / уточнення
1	За місцем виникнення	внутрішні, зовнішні	внутрішні – фінансова структура; зовнішні – валютний курс
2	За масштабом впливу	індивідуальні, групові, загальноекономічні	індивідуальні – управлінські рішення; загальноеконом. – інфляція
3	За структурою	прості, складні	проста – зміна ПДВ; складна – комбінація дефіциту й логістики
4	За характером впливу	позитивні, негативні	позитивний – грант; негативний – відтік кадрів
5	За тривалістю дії	короткочасні, середньострокові, довготривалі	короткочасний – збій поставок; довготривалий – окупація ринку
6	За передбачуваністю	прогнозовані, умовно прогнозовані, непередбачувані	прогнозоване – зростання мінімалки; непередбачуване – ракетна атака
7	За періодичністю	постійні, періодичні, разові	періодичний – опалювальний сезон; разовий – відключення світла
8	За джерелом формування	екзогенні, ендогенні	екзогенний – ціна на паливо; ендогенний – рівень заборгованості
9	За безпековим впливом	прямі, непрямі	прямий – мобілізація персоналу; непрямий – релокація клієнтів
10	За функціональною природою	економічні, правові, фінансові, соціальні, екологічні	економічні – зміна попиту; правові – зміна податкового законодавства

Джерело: розробка автора

Особливої ваги набувають чинники непередбачуваного характеру, зокрема короткочасні або періодичні кризи, які вимагають підвищеної адаптивності від суб'єктів господарювання.

Формалізований поділ за джерелом, тривалістю, характером і природою впливу створює підґрунтя для подальшої побудови діагностичної моделі фінансової витривалості підприємств в умовах високої невизначеності.

З метою всебічного вивчення фінансової стабільності підприємства необхідно чітко розмежовувати внутрішні та зовнішні фактори, що на неї впливають. Внутрішнє середовище охоплює ресурси, структуру, процеси та потенціал підприємства, тоді як зовнішнє — формує умови, в яких суб'єкт господарювання змушений адаптувати свою діяльність. В умовах гібридних загроз, економічної турбулентності та регіональної нестабільності, здатність підприємства ефективно реагувати на виклики зовнішнього середовища,

зберігаючи при цьому внутрішню функціональну цілісність, набуває особливого значення.

Класифікацію елементів внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства представлено в табл. 2.

Розмежування внутрішніх і зовнішніх факторів дозволяє сформувати цілісне уявлення про середовище функціонування підприємства та виявити джерела потенційних загроз.

У контексті 2022–2025 років пріоритетними виявляються такі зовнішні елементи, як політична нестабільність, регуляторна невизначеність, соціально-демографічні втрати та перебої у логістиці. Водночас на внутрішньому рівні домінують виклики, пов'язані з обмеженістю фінансових ресурсів, адаптацією організаційної структури до кризових умов, а також необхідністю цифрової трансформації.

Застосування даної класифікації дозволяє не лише провести попередню діагностику поточного стану, а й обґрунтувати пріоритети управлінського реагування на різноспрямовані впливи середовища.

Таблиця 2 Фактори впливу на конкурентоспроможність підприємства

Елементи	Характеристика
Елементи внутрішнього середовища	
Виробничі можливості	Виробничий потенціал
Система обліку	Облікова політика на підприємстві; облік запасів, незавершеного виробництва, готової продукції тощо.
Маркетингові дослідження	Рівень врахування і задоволення потреб та можливостей споживачів; вихід на вільні ніші ринку
Система постачання	Терміновість і надійність поставок; можливість швидкої переорієнтації на інші види сировини
Логістика і збут	Наявність власних каналів розподілу, мережі фірмових магазинів, рівень збутових витрат
Фінансові можливості	Вільні ресурси підприємства і співвідношення між власними і запозиченими коштами; доступ до фінансових ресурсів
Інформаційні ресурси	Наявність баз даних, можливість їх постійного оновлення
Місце знаходження	Наявність розвинутої інфраструктури; відстань до постачальників і споживачів
Організаційна структура	Здатність швидкої передачі управлінського рішення до виконавця і можливості контролю за виконавцем
Елементи зовнішнього середовища	
Державна політика	Ступінь участі країни у світових інтеграційних процесах; напрямки зовнішньої політики, стан і напрямки реформ; пріоритети розвитку країни; стабільність обраного курсу
Соціальні умови	Структура робочої сили; рівень підготовки фахівців; ціна робочої сили; співвідношення між категоріями працівників; рівень зайнятості; культурний рівень розвитку суспільства
Економічні умови	Середній рівень заробітної плати; податки і пільги; інфляція; інвестиційний потенціал країни; рівень розвитку галузей
Природно-ресурсний потенціал	Рівень забезпечення економіки власними природними ресурсами; рівень негативного екологічного навантаження; стан ресурсів
Правове середовище	Гармонійність законодавчої бази, спрямування на розвиток; дієвість нормативних актів
Монополізація економіки	Загальний рівень концентрації продавців; антимонопольне регулювання; вертикальна інтеграція
Товарні ринки	Структура та ємність товарних ринків; вибагливість покупців; стандартизація товарів; стійкість позицій лідерів
Ринкова інфраструктура	Стан банківського і страхового обслуговування; розгалуженість, насиченість транспорту; розвиток посередницьких організацій

Джерело: побудовано авторами на основі [8]

У сучасних умовах підвищеної волатильності підприємства потребують інструментів, які дозволяють не лише ретроспективно оцінити фінансовий стан, а й прогнозувати адаптивність до нових викликів. Різні методи оцінки фінансової стійкості мають відмінності у своїх принципах, рівні точності, необхідних часових затратах та можливостях практичного застосування.

У таблиці 3 представлено порівняльну характеристику основних підходів, що

використовуються у вітчизняній та зарубіжній практиці.

Порівняльний аналіз методів дозволяє обґрунтувати вибір оцінкового підходу залежно від мети дослідження, доступності інформації та розміру підприємства. У контексті 2025 року, коли бізнес працює в умовах непередбачуваності, інтегровані моделі, що поєднують кількісні й якісні індикатори, стають найбільш релевантними.

Для оперативної оцінки доцільно використовувати експертні та аналітичні підходи, тоді як інтегровані

методи варто застосовувати для стратегічного планування, трансформації бізнес-моделі чи виходу на нові ринки. Оцінка конкурентоспроможності підприємства потребує комплексного підходу, який враховує як внутрішні ресурси, так і зовнішні позиції на ринку.

Таблиця 3 Характеристика та порівняння методів кількісної оцінки фінансової стійкості підприємства

Методи кількісної оцінки	Суть підходу / умови застосування	Переваги	Обмеження	Доцільність використання
1. Статистичний метод	Базується на аналізі минулих даних, повторюваності ситуацій, динаміки показників	Об'єктивність, кількісна точність	Не враховує фактор часу та якісні впливи	Висока — при наявності історичних даних
2. Експертний метод	Побудований на думках фахівців, які аналізують ризики та стан підприємства	Простота, універсальність	Суб'єктивність, залежність від кваліфікації експертів	Середня — для швидкої діагностики або за браком даних
3. Аналітичний метод	Використання системи коефіцієнтів (ліквідності, рентабельності, автономії тощо)	Прозорість, практичність, деталізація причин	Вимагає точності даних, може бути складним для малого бізнесу	Висока — у повсякденному фінансовому аналізі
4. Метод аналогій	Порівняння з підприємствами-аналогами за типом, розміром, ринком	Орієнтація на реальні кейси, прикладна досяжність	Не враховує специфіку, ситуаційну унікальність	Обмежено — як допоміжний інструмент у консультаціях
5. Метод доцільності витрат	Порівняння витрат на забезпечення стійкості з потенційними втратами	Економічна ефективність, раціональність	Труднощі з кількісною оцінкою витрат	Доцільно — при оцінці вартості страхування або резервування
6. Інтегрований підхід	Комбінує кілька методів (коефіцієнтний, сценарний, експертний тощо)	Системність, точність, адаптивність	Складність реалізації, потреба в мультидисциплінарному аналізі	Найдоцільніше — для стратегічного фінансового планування

Джерело: складено автором за матеріалами [1; 9]

Система показників, представлена у таблиці 4, підприємства, але й ідентифікувати потенціал до дозволяє не лише зафіксувати поточний стан зростання в умовах нестабільного середовища.

Таблиця 4 Показники конкурентоспроможності підприємства

Груповий показник	Одиничний показник конкурентоздатності
1. Ефективність виробничої діяльності (Еф) $Еф = И + \Phi + Рг + П$	1. Витрати виробництва на одиницю продукції (И) 2. Фондовіддача (Ф) 3. Рентабельність продукції (Рг) 4. Продуктивність праці (П)
2. Фінансове становище підприємства (Фп) $Фп = Ка + Кп + Кал + Ко$	1. Коефіцієнт автономії (Ка) 2. Коефіцієнт платоспроможності (Кп) 3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Кал) 4. Коефіцієнт оборотності оборотних активів (Ко)
3. Ефективність організації збуту (Езб) $Езб = Рп + Когп + Кзм + Кр$	1. Рентабельність продаж (Рп) 2. Коефіцієнт оборотності готової продукції (Когп) 3. Коефіцієнт завантаження виробничих потужностей (Кзм) 4. Коефіцієнт ефективності реклами і засобів стимулювання збуту (Кр)
4. Показник конкурентоспроможності продукції (Ксп): $Ксп = Кп + Ц + Уп + Сп + Уо$	1. Якість продукції (Кп) 2. Ціна продукції (Ц) 3. Умови платежу (Уп) 4. Термін постачання (Сп) 5. Рівень гарантійного і сервісного обслуговування на всіх етапах життєвого циклу транспортного товару (Уо)
Конкурентоздатність підприємства (Кпр): $Кпр = Еф + Фп + Езб + Ксп$	

Джерело: складено автором на основі [6; 9]

Запропонована система показників є універсальним інструментом кількісної оцінки конкурентоспроможності підприємства. Її перевага — в поєднанні операційної ефективності, фінансової стабільності, ринкової активності та якісних характеристик продукції.

Особливо цінною така модель є в умовах 2022–2025 років, коли підприємства змушені швидко адаптувати бізнес-моделі, скорочувати витрати, шукати нові канали збуту та зміцнювати позиції в ланцюгах вартості.

Використання зважених одиничних індикаторів дозволяє порівнювати підприємства навіть за відмінних галузевих умов і обсягів діяльності.

Висновки. Оцінка фінансової стійкості та конкурентоспроможності підприємства — це багатогранний процес, який вимагає комплексного підходу й використання як кількісних, так і якісних показників. Запропонована в дослідженні методика ґрунтується на системному аналізі чинників впливу, деталізації елементів внутрішнього та зовнішнього середовища, зіставленні переваг різних аналітичних підходів, а також на побудові інтегрованої системи показників, що відображають ключові сфери функціонування підприємства.

Основні результати дослідження підтверджують, що:

- сучасні виклики, зумовлені війною, макроекономічною дестабілізацією та інституційною напругою, істотно трансформували характер ризиків і потребують перегляду традиційних аналітичних підходів;

- оптимальним підходом до оцінки виступає поєднання аналітичних, експертних і сценарних інструментів, які дозволяють враховувати як структурні, так і ситуативні впливи;

- потенціал внутрішніх резервів зростання конкурентоспроможності варто шукати у підвищенні адаптивності організаційної структури, автоматизації управлінських процесів і підсиленні ринкової гнучкості;

- успішна протидія зовнішнім ризикам вимагає проактивного впровадження антикризового планування, стратегічного резервування ресурсів і орієнтації на довгострокову життєздатність.

Загалом, ефективна система оцінювання конкурентоспроможності має бути динамічною, гнучкою до змін середовища й придатною до практичного застосування для стратегічного управління підприємством в умовах постійної невизначеності.

Література:

1. Гевлич Л. Л. Місце ризику в процесі незалежного аудиту. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2023. № 73. С. 73–78. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2023-73-11>.
2. Кравченко В. І. Фінансова стійкість підприємств в умовах турбулентності економічного середовища. *Економіка та держава*. 2023. № 6. С. 89–93. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2023.6.89>.
3. Лисенко І. М., Савченко О. А. Оцінка конкурентоспроможності підприємств в умовах трансформаційних змін. *Фінанси, облік і аудит*. 2022. № 4. С. 101–108. DOI: <https://doi.org/10.31617/foa.2022.04.13>.
4. OECD. Supporting Ukraine's Private Sector in Wartime and Recovery. Paris: OECD Publishing, 2023. URL: <https://www.oecd.org/ukraine>.
5. European Commission. Ukraine Economic Update: Resilience and Recovery. Brussels, 2024. URL: <https://ec.europa.eu/commission/economy-finance/ukraine>.
6. Мостенська Т. Л., Шевчук О. В. Стійкість підприємств у системі стратегічного управління. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2023. № 2 (49). С. 114–121. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v2i49.277883>.
7. Міністерство економіки України. Оцінка макроекономічної ситуації в Україні. Аналітичний звіт. Київ: Мінекономіки, 2024. URL: <https://me.gov.ua>.
8. Державна служба статистики України. Основні показники діяльності підприємств. Київ: Держстат, 2024. URL: <https://ukrstat.gov.ua>.
9. Поддубна Н. Сучасні підходи до оцінки ефективності підприємства в умовах невизначеності. *Економіка і регіон*. 2021. Т. 2, № 81. С. 102–106. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2021.2\(81\).2296](https://doi.org/10.26906/EiR.2021.2(81).2296).
10. Світовий банк. Ukraine Economic Report: Resilience and Recovery. Washington, DC: The World Bank Group, 2023. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine>.

References:

1. Hevlych, L. L. (2023). The Place of Risk in the Process of Independent Audit. *Bulletin of Lviv University of Trade and Economics. Economic Sciences*, 73, 73–78. <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2023-73-11>.
2. Kravchenko, V. I. (2023). Financial Stability of Enterprises under Economic Turbulence. *Economy and State*, 6, 89–93. <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2023.6.89>.
3. Lysenko, I. M., & Savchenko, O. A. (2022). Assessing the Competitiveness of Enterprises under Transformational Changes. *Finance, Accounting and Audit*, 4, 101–108. <https://doi.org/10.31617/foa.2022.04.13>.
4. OECD. (2023). *Supporting Ukraine's Private Sector in Wartime and Recovery*. Paris: OECD Publishing. <https://www.oecd.org/ukraine>.

5. European Commission. (2024). *Ukraine Economic Update: Resilience and Recovery*. Brussels. <https://ec.europa.eu/commission/economy-finance/ukraine>.
6. Mostenska, T. L., & Shevchuk, O. V. (2023). Enterprise Resilience in the System of Strategic Management. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 2(49), 114–121. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i49.277883>.
7. Ministry of Economy of Ukraine. (2024). *Assessment of the Macroeconomic Situation in Ukraine*. Analytical Report. Kyiv. <https://me.gov.ua>.
8. State Statistics Service of Ukraine. (2024). *Key Indicators of Enterprise Activity in Ukraine*. Kyiv. <https://ukrstat.gov.ua>.
9. Poddubna, N. (2021). Modern Approaches to Enterprise Performance Assessment in Uncertainty Conditions. *Economics and Region*, 2(81), 102–106. [https://doi.org/10.26906/EiR.2021.2\(81\).2296](https://doi.org/10.26906/EiR.2021.2(81).2296).
10. World Bank. (2023). *Ukraine Economic Report: Resilience and Recovery*. Washington, DC: The World Bank Group. <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine>.

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License